

Posudek oponenta na diplomovou práci

Obraz českých ekofarem po roce 1989. Motivace českých ekofarmářů k nekonvenčnímu zemědělství

Autorka: Bc. Lenka Vocílková

Vedoucí práce: PhDr. Ivan Rynda

FHS UK Praha

Sociální a kulturní ekologie

Praha 2014

Oponent: PhDr. Miloslav Lapka, CSc.

Obecně k tématu a metodologii:

Samotné téma, přes svoji zdánlivou marginalitu ve smyslu ekonomickém – zemědělství zaměstnává v současnosti necelá 4% obyvatel a v tom cca 4 tisíce ekofarem představuje ekonomicky už pouhá promile – je velmi významné. Vypovídá totiž o možných cestách budoucnosti soužití se zemědělskou krajinou a o přetrvávání rurální kultury, která sice již nikdy nenahradí většinovou kulturu urbánní, ale je environmentálně jedinečnou hodnotovou alternativou konzumního způsobu života, příkladem, že to jde a - to docela dobře. Největší hodnotu provedených případových studií proto nespátřuji v jejich výsledcích a nasbíraných datech, ale v ověření trajektorie rurální kultury a jejích stále živých kategorií jako je vztah k půdě, rodině a ostatních, jako ověření životaschopné alternativy.

Cílem práce bylo vytvořit komplexní obraz o českém ekologickém farmaření. Dále – práce prozkoumá motivace, které vedou k rozhodnutí hospodařit ekologicky. A to pomocí kvalitativní metody multipřípadové studie. I když lze úspěšně pochybovat o komplexním obrazu celého českého ekologického farmaření, je cíl formulován jasně, srozumitelně a použitá sociologická metoda je pro tyto případy zcela vhodná a navíc dobře zvládnutá.

V teoretické části jsou jasné definice pojmů, autorka s nimi pracuje vždy s příslušným odkazem na zákon nebo literaturu, přehled má navíc zajímavou dimenzi historickou, jak se ekozemědělství v ČR vyvíjelo po r. 1989. Jediné, co se dá vytknout je přeжатá a značně nepřehledná a nic neříkající tabulka 1 na str. 20-21. Daleko lepší by byla zpracovaná vlastní tabulka vývoje ekofarem za celé sledované období.

Stejně dobře je zvládnutá metodologie a volba použitých kvalitativních metod. Máme co do činění s velmi zdařilou multipřípadovou studií (v našem případě 6 ekofarem), která se snaží odpovědět na otázky motivace. Na tomto místě bych uvítal literární a dobře zpracovaný přehled, jak se k motivaci farmářů hospodařit ekologicky staví zahraniční i naše literatura, především z oblasti rurální sociologie. Dobrým zdrojem porovnání jsou například výzkumy ZU Suchdol přístupné na portálu sociweb. Radikální proud ekonomů (v USA např. Cacek T, Langner L. L., 1986, "The economic implications of organic farming", Vol. 1, No. 1, pp. 25-29.) ukazuje, že díky dotacím je to pro farmáře cesta k ekonomickému přežití a zpochybňuje modely ukazující stejnou nebo vyšší ekonomickou

efektivitu, než má konvenční zemědělství. Rurální sociologové (když zůstaneme v USA, např. Rikoon, J. S et al. 2000: Ecosystem management and landowner concern about regulation. Society and Natural Resources. 14(1): pp. 77-99) naopak rádi zdůrazňují roli vnitřní motivace a rurální tradice. Pro interpretační rámec je vždy důležité porovnání, zvláště v případě kvalitativních studií, nějaký „bod odpočtu“. Ten nabízí již zmíněný socioweb a zahraniční studie, zkrátka výsledky na podobné téma a kritická diskuse. Je to sice obtížné, neboť přímo o zkoumaných farmách skutečně žádné studie nejsou, ale základní přístupy k motivaci bio-farem jsou již empiricky prozkoumány. (Green v USA, Peterson et al, přímo případová studie na motivaci organic farming, Kallas v Evropě, a to jsou jen náhodně vybraná jména, kromě již zmíněných). V tom spatřuji značný nedostatek předkládané diplomové práce, přesněji řečeno její nedotažení na úroveň daleko převyšující průměr, ačkoli autorka tento potenciál v celé práci projevuje.

Metodologický postup a metody:

Empirická část. V případové studii jde ve své podstatě o to vysvětlit, jakýmkoli způsobem, který by se alespoň částečně dal verifikovat (i falzifikovat) strukturovanou naraci. V ní jsou nejdůležitější kódy, názvy a symboly umožňující naraci porozumět a přenést ji do společnosti. To se na mnoha místech autorce skutečně velmi dobře podařilo a práce je také odpovídajícím způsobem strukturovaná. Bylo to dáno i zvládnutím metody a správným výběrem maximální diverzity zkoumaného souboru. Ke kategoriím vzešlým z otevřeného kódování jen dodám, že se v mnohém shodují s našimi vlastními výsledky, nazvali jsme je články řetězce ekologického vědomí (Lapka, Gottlieb: Rolník a krajina, SLON, 2000). Naši rolníci používali často i stejné výrazy a naše, z dnešního pohledu trochu romantické interpretace nadšené z přežití ruralismu, byly velmi podobné. Necítíme se samozřejmě být v tomto rozhodující literaturou, ale první krok ke kvalitativnímu i kvantitativnímu výzkumu rodinných farem hned po r. 1989 byl učiněn – ještě bez specifik eko-farem, ale ekologických odkazů je zde víc než dost, stejně jako dalších studií o překážkách v hospodaření a podobně i od jiných českých autorů. Škoda, že se autorka nepustila do kritického porovnání a přehledu podobných studií, její názor by mne velmi zajímal. Výsledky ukazují pro někoho možná překvapivě, že dotace nebyly silnější motivací než vztah ke krajině, včetně hodnot duchovních ve zkoumaném souboru. Přesto nejsou ani v zahraničních studiích ojedinělé a nedomnívám se, že jde o sebestylizaci nebo haló efekt.

Z celé práce je patrné enormní nasazení a proniknutí do hloubky narace, zájem o téma a respekt k respondentům a jejich soukromí. Jen samotný přepis rozhovorů v příloze zabírá cca 80 stran. Závěry práce jsou formulovány stručně a výstižně a opírají se o zjištěná narativní fakta. Jazyk práce v empirické části je poetický, dobře se čte, bez zbytečných překlepů a gramatických chyb. Dobré je také grafické provedení a zvýraznění závěrů v kódovaných kategoriích

Otázky:

- Jaký je vztah multifunkčního zemědělství a eko-farem?
- Byla si autorka při interpretaci výsledků vědoma tradice českého ruralismu? Z literatury to zřejmé není. Jaká jsou specifika českého ruralismu?
- Motta z blogů farem – kdo je jejich autorem?
- Dá se eko-farmařit a přitom provozovat penzion? Podle našich výzkumů kvalitativního typu nikoli na požadované úrovni. Jedno bude vždy jen doplněk druhého.

- Byla zkoumanou jednotkou osoba farmáře, farma nebo také rodina na farmě? Z přepisu rozhovorů vyplývá, že vždy jednotlivec. Naše zkušenosti jsou, že se nedá odfiltrvat vliv rodiny.

Doporučení:

Uvítal bych jednoduchou tabulku s frekvenční analýzou odpovědí na některé vybrané otázky z polostrukturovaného rozhovoru. Dále fotografie a mapy lokalit (alespoň v mé elektronické verzi chybí). Na str. 36 by bylo lépe formulovat jako „použití“ případové studie jako metody, „využití“ se týká výsledků, použití aplikace. V literatuře je uveden jen jeden anglický zdroj - to souvisí s mojí poznámkou o absenci „bodu odpočtu“ přehledu a diskusi.

Celkové hodnocení a závěr: Diplomová práce „Obraz českých ekofareem po roce 1989. Motivace českých ekofarmářů k nekonvenčnímu zemědělství“ Bc. Lenky Vocílkové naplnila stanovený cíl multipřípadové kvalitativní studie. Používá adekvátní rozsah literatury pro vymezení pojmů, dále využívá adekvátních výzkumných sociologických metod a dokáže s nimi dobře pracovat. Autorce se podařilo vystavět přesvědčivou a empiricky podloženou naraci neo-ruralismu. Dílčím nedostatkem práce je chybějící a přehled zahraničních pojetí a diskuse podobných výsledků motivace k ekologickému hospodaření. Tím by byly dosažené výsledky vsazeny do sociologického diskursu, takto působí izolovaně v jinak velmi zdařilých interpretacích. Předložená diplomová práce splňuje požadavky standardně kladené na tento typ prací, a proto ji rád doporučuji k obhajobě i přes uvedené výhrady s hodnocením výborně, avšak v nejnižším bodovém rozsahu 16 bodů, právě kvůli chybějícímu zasazení do diskursu. Schopnost autorky odpovědět na otázky oponentů považuji za součást diplomové práce s tím, že její vystoupení může celkové navrhované hodnocení změnit.

PhDr. Miloslav Lapka, CSc.

EF JU v Českých Budějovicích a FFUK Praha

Nanjing, 24. 8. 2014